

Vincentas DROTVINAS

ANTANO SALIO STUDIJS VOKIETIJOJE

A.Salio gyvenimui ir studijoms Vokietijoje 1925–1929 m. nušviesti rasta dokumentų Lietuvos Centriniam valstybiniam archyve (LCVA, f. 631, f. 391) ir Leipcigo universiteto archyve. Vilniaus archyve medžiagos teikia Kauno universiteto Humanitarinių fakultetų tarybos protokolų knyga, Švietimo ministerijos raštai Kauno universitetui dėl A.Salio pasiuntimo studijoms į Vokietiją, taip pat A.Salio semestrinės apyskaitos Švietimo ministerijai apie studijų eigą, susirašinėjimas su Švietimo ministerija dėl stipendijos ir kt. Iš Leipcigo universiteto Filosofijos fakulteto archyvo gauta dokumentų kopijų apie A.Salio daktaro disertacijos gynimą, egzaminų laikymą ir kt. Visi šie iki šiol nežinomi archyvų dokumentai teikia autentiškos medžiagos apie jubilato mokslinį ir profesinį brendimą.

Antanas Salys, 1923 m. įstojo į Kauno universitetą, 1925 m. buvo įpusėjęs lietuvių kalbos ir lyginamosios indoeuropiečių kalbotyros studijas. Buvo klausęs profesorių Kazimiero Būgos ir Jono Jablonskio paskaitų, dirbęs K.Būgos "Lietuvių kalbos žodyno" sekretorium, talkinęs Jonui Jablonskiui redaguoti Žemaitės raštus, dirbęs kitą filologinį darbą.

Prof. K.Būgos ankstyva mirtis buvo didžiulis nuostolis ne tik lietuvių kultūrai ir, skyrium imant, lietuvių kalbotyrai, bet drauge ir nuostolis Humanitarinių mokslų fakultetui: smarkiai susilpnėjo lietuvių kalbotyros profesorių korpusas. Dėl to, kaip žinome, darbui jauname Lietuvos universitete buvo kviečiamas prof. Jurgis Gerulis iš Leipcigo. Ir pačiame fakultete buvo ieškoma gabaus jaunimo, profesūros pamainos. Antanas Salys buvo vienas iš tų, kurie daugiausia teikė vilčių išaugti mokslininkais. Neatsitiktinai jis drauge su Pranu Skardžiumi galėjo pretenduoti į teisę studijuoti užsienyje. Tai rodo šis 1925 m. gegužės 19 d. Antano Salio ir Prano Skardžiaus prašymas:

Jo Malonybei Human. mokslų fakulteto Dekanui

*Human. mokslų fakulteto
studentų Prano Skardžiaus
ir Antano Salio*

Prašymas

Nuo šių metų rudens semestro noriva studijuoti savo specialybę, lyginamąją kalbos mokslą, liuanistikos pagrindą, viename kuriame užsienių centre (Leipcige, Karaliaučiuje arba Rygoje), kur yra įsidirbusių žymių to mokslo specialistų. Tuo reikalu padavėva ir tam tikrus prašymus Šv. Ministerijai: prašova skirti mudviem nuo ateinančio pusmečio po tam tikrą stipendiją tam mokslui eiti (savo lėšų tam neturiva).

Turiva garbės prašyti Fakultetą paremti mudviejų prašymą — paaiškinti Šv. Ministerijai, kad mudviem tikrai yra reikalingas rimtas mokslo centras su tokiais specialistais, kaip J. Gerullis, W. Streibergas, E. Sieversas, R. Trautmannas...

Kaune, 1925 m. gegužės mėn. 19 d.

A. Salys
Pr. Skardžius

To meto padėtį fakultete ir rūpinimąsi kvalifikuotų lituanistų kalbininkų pamainos ugdymu geriausiai nušviečia prof. Jono Jablonskio 1925 m. gegužės 20 d. laiškas Švietimo ministeriui Kazimierui Jokantui. Jablonskio rekomendacinis laiškas dėl argumentacijos išsamumo ir kaip reikalų raštų pavyzdys pateikiamas ištiesai:

Kaunas, 1925 m. gegužės 20 d.

Švietimo Ministeriui K. Jokantui

Du studentu humanitaru, Ant. Salys ir Pr. Skardžius, — juodu eina čia dveji metai kalbotyrą su lituanistika, — matydamu, kad mūsų fakultetas mažą teduoda jiems dvasios maisto (fakultete nėra tuo tarpu nė lingvisto, kalbos tyrėjo lyginamajam mokslui), — jau senai (po K. Būgos mirties) nori važiuoti iš čia į kurį nors Vokietijos universitetą, į tokią aukštąją mokyklą, kurioje tas mokslas jau sutvirtėjęs ir einamas kaip reikiant. Juodu jau senai tuo savo dalyku yra susirūpinusiu ir nuolat man šiaip ar taip kvaršina galvą, vis ieškodamų patarimo, kaip tas dalykas įvykdyti ir kur geriausia būtų jiems, mano supratimu, toliau studijuoti Vokietijoje.

Vakar iš jų patyriau, kad juodu jau ir prašymus padavusiu Šviet. Ministerijai — prašiusiu, be negalėtų kaip norint Ministerija išsitemti jiems lėšų užsienio stipendijoms.

Visiškai užjausdamas juodu, — mes tikrai esam tuo tarpu vargingi šiuo atžvilgiu, — skubu ir pats savo "skatiku" prisidėti. Abu juodu (žemaitis ir rytų aukštaitis) tikrai yra tvirtu ir nusimanančiu apie kalbos ir šiaip mokslo dalyką vyrų, iš kurių galima ko laukti mūsų mokyklos ateičiai, bet abu, de ja, yra lygiai ir neturtingu sodiečiu — abiem reikalingos, būsiu visai atviras, gerokos stipendijos, kad nereikėtų jiems užsieniuose, atsidėjus mokslui, bado dvėsti be kokios naudos iš to sau ir mūsų mokyklai. Tiems dviem studentais aš ypačiai pasitikiu; plevėsomis jų nelaikau, tikiuos visiškai jų rimtumu ir patvarumu. Prašau, jei tik galima, nepašykštėti jiems nuo šių metų rudens semestro stipendijų užsieny mokslui eiti.

Išbuvo juodu (Salys su Skardžium) tuo tarpu po dvejus metus Kaune, bet dabar, pasitraukus iš mūsų tarpo Kaz. Būgai ir neturint mūsų Humanitarų Fakultetui kiek žymesnio savo tarpe kalbos tyrėjo (ir lituanisto), juodu noroms nenoroms ima ieškoti ty kalbos tyrėjų, rimtų ir gilių kalbos mokslo profesorių, Vokietijoje, senojoje kalbos mokslo tėvynėje. Juodu sakosi man norinčiu ypačiai Leipcege studijuoti (ten yra žymus įdomių jiems kalbos tyrėjų būrelis) arba Karaliaučiuje, Rygoje; nei Paryžiaus nei Šveicarijos juodu, matau, neieško savo studijoms.

Abiejų ty studentų sumanymą laikau rimtu dalyku. Abiem tais studentais patariu ir Tamstai tikėti; juodu mūsų, tikrai man rodos, neapvils — nepada-

rys taip, kaip tat padaro kartais tūlas studentas, išvažiuavęs su stipendija be kokios žymios priežasties į užsienius pastudijuoti ir drauge paplevėsuoti.

Abu juodu ir Kaune, kiek žinau, studijuodamu daugiausia kalbos darbu vertėsi ir iš to čia gyveno.

1925 m. $\frac{V}{20}$ d. Kaunas

J. Jablonskis¹

Nesitenkina Jablonskis raštu ministeriui, tuoj pat (1925 m. gegužės 21 d.) rašo ir Humanitary Fakulteto Dekanui Prof. M. Biržiškai: "Abu tuodu studentu yra, rodos, rimčiausiu mūsų Fakulteto kalbininku. Antra vertus, juodu yra ir 'K. Būgos mokiniu', tačiau "tik pradėjusiu su juo savo darbą dirbti ir be Būgos, lituanisto, kito rimto kalbos tyrėjo tarp savo profesorių neturėjo". Apie save kukliai pasakęs ("pats aš esu tik šioks toks kalbos mokslo populiarizatorius lietuvių gyvenime, duoti ko tvirto ir rimto studentams, kaip ir kiti mūsų žmonės, negaliu kalbos mokslo reikalui"), Jablonskis tęsia: "nereikia laukti to laiko, kada pasiliks krašte tikėtai kiek lyžtelėjusių K. Būgos mokslo mokinių, neišėjusių kaip reikiant kalbos mokslo. Negalėdami patys ko rimtai duoti tiems pradėjusiems savo darbą K. Būgos mokiniams, leiskime juos studijuoti į didesnius to mokslo centrus."... "Turime patarti Ministeriui skirti kiek lėšų tam, kad galėtume netrukus susilaukti iš savo tarpo kalbininkų rimtų, išėjusių kalbos mokslą kaip reikiant, tokį mokslą, kurio mes patys duoti negalime". Atkreipęs dekaną akis į tai, kad reikia stengtis turėti žinių apie rūpimą mums studentą, Jablonskis siūlo ir būdą: kas metai, jei ne kas pusmetis, gauti jo apyskaitą (Jablonskio terminas), ir toliau rašo: "Jei posėdyj[e] tektų apie šitą dalyką kiek kalbėti, įgalioju Tamstą ir šitą mano nuomonę išreikšti posėdžiui. Aš, kaip Tamsta matai, esu tos nuomonės, kad abiem kalbamiems studentam reikėtų tam tikromis sąlygomis leisti eiti jų mokslus viename kuriame rimtesniame rūpinčio mums mokslo centre ir turėti darbo su prityrusiais ir žinomais to mokslo žmonėmis (žymiais specialistais)." ²

Humanitarinių mokslų fakulteto tarnyba tų pačių metų gegužės 22 d. posėdyje (Nr. 113), dalyvaujant M. Biržiškai, A. Voldemarui, V. Krėvei—Mikėvičiui, E. Volteriui, A. Sennui, V. Sezemanui, J. Tumui, A. Smetonai, Vl. Šilkarškiui, Iz. Tamošaičiui, Pr. Augustaičiui, J. Vabalui-Gudaičiui, P. Gronskiui, J. Balčikonui, B. Sruogai, svarstė studentų A. Salio ir Pr. Skardžiaus prašymus: "Studentai A. Salys ir Pr. Skardžius praneša posėdžiui, kad juodu yra įteikę Švietimo Ministerijai raštą, kuriame prašą duoti jiems dviem stipendijas kalbotyrai studijuoti užsieny, ir prašo fakultetą švietimo Ministeriui užklausus juodviejų prašymą paremti."

¹Žr. LCVA, f. 391, ap. 4, b. 1382, g. 98—99 a. Spausdinta: Jono Jablonskio laišakai // Sudarė A. Piročkinas. — V., "Mokslas", 1985. P. 165—166. Sudarytojo nuomone, laiškas rašytas ne paties J. Jablonskio, jo tik parašas.

²Žr. LCVA, f. 631, ap. 3, b. 253, p. 22. Spausdinta: Jonas Jablonskis. Straipsniai ir laišakai // Sudarė A. Piročkinas. — V., "Mokslas", 1991. P. 225—227.

Nutarta: Švietimo Ministeriui užklausus stud. A.Salio ir Pr.Skardžiaus prašymą svarstyti³. Tiesa, įrašų apie tolesnį A.Salio ir Pr.Skardžiaus prašymų svarstymą, Švietimo Ministerio užklauso Humanitarinių mokslų fakulteto tarybos 1925 m. pavasario posėdžių protokolų knygoje nerasta. Tačiau Salys gauna visus reikalingus leidimus.

Apsirūpinęs dokumentais ir, tarp jų, spalio 23 d. išduotu vokiečių kalbos mokėjimo pažymėjimu, patvirtinančiu, kad "Er beherrscht die deutsche Sprache genugend, um die Vorlesungen und Übungen an einer deutschen Universität erfolgreich besuchen zu können", Salys nuo 1925 m. lapkričio 1 d. jau Leipzigo universitete. 1925 m. gruodžio mėn. praneša Švietimo ministerijai iš Leipzigo apie savo imatrikuliaciją ir nurodo adresą: Leipzig, Wettinerstr. 23.II, bei J.Quosdorf.

Leipzigo universitete A.Salys buvo imatrikuliuotas 1925 m. ir studijavo nuo 1925/1926 m. žiemos semestro iki 1929 m. vasaros semestro baltistiką, indoeuropiečių kalbotyrą ir filosofiją, parengė ir apgynė filosofijos daktaro disertaciją. Studijų Leipzigo universitete eiga matyti iš kiekvieną semestrą Švietimo ministerijai siunčiamų darbo apyskaitų. Čia išvardyti kas semestrą klausyti dalykai, jų pobūdis, profesoriai. Iš bendrųjų mokslinių disciplinų Salio klausyta psichologijos pagrindai, filosofijos įvadas, filosofijos istorijos apžvalga, sisteminės filosofijos apybraiža, naujosios filosofijos istorija (nuo Dekarto iki Kanto), kalbos psichologijos įvadas. Iš kalbotyros teorijos klausyta indoeuropiečių kalbotyros pratybos (rekonstrukcijos problemos — prof.H.Junkeris), bendrosios kalbotyros įvadas. Turėjo galimybę gerai pastudijuoti klasikinės slavų ir baltų kalbas, reikalingas lyginamosios kalbotyros studijoms: išklusė senosios slavų kalbos gramatiką (prof. K.H.Meyeris), senosios rusų kalbos tekstus, bažnytinę slavų kalbą (prof. R.Trautmannas) — du semestrai su pratybomis, taip pat slavų tautų ir kalbų kursą (Die Slavischen Völker und Sprachen) pas prof. R.Trautmanną, lyginamąją slavų kalbų gramatiką (prof. R.Trautmannas), slavų kalbų žodžių darybą (prof. R.Trautmannas). Yra klusęs taip pat sanskritą (du semestrus), lotynų kalbą ir lotynų gramatiką, turėjo paleografijos pratybų.

Daugiausia baltistikos dalykų klausyta pas prof. J.Gerulį: latvių kalbos istorinė gramatika, prūsų Enchiridiono analizė, latvių kalbos gramatikos pratybos, lietuvių ir latvių XVI—XVII a. raštija, lietuvių tarmės; lietuvių tarmių tekstų pratybos, lietuvių kalbos istorinė gramatika, latvių tarmių tekstų pratybos, lietuvių kalbos gramatikos pratybos; prūsų kalbos gramatika; baltų etnografijos pratybos, baltų kalbų lyginamoji gramatika, taip pat latvių tarmių pratybos, atliktos Leipzigo Baltų institute, prūsų kalbos pratybos; lietuvių kalbos istorinė gramatika. Per pirmąjį 1925/26 m.m. žiemos semestrą parengė seminaro darbą "D.Kleino Gramatica Litvanica ir giesmyno kalbos santykis" ("Das Sprachliche Verhältnis der "Grammatica Litvanica" von Daniel Klein zu seinem Gesangbuch").

Apyskaitose pažymėta, kad "nei klausomųjų dalykų minimumo, nei praktikos darbų skaičius Leipzigo universiteto filosofijos fakultete nėra nustatytas". Tas pat rašoma ir septinto semestro apyskaitoje: "Klausomųjų daly-

³Žr. LCVA. F. 631, ap. 12, b. 146, p. 96.

ky minimumo ir semestrinių egzaminų universitete nėra". Apyskaitos buvo pagrindas Švietimo ministerijai mokėti užsieny studijuojantiems studentams stipendiją, kurios nebuvo per daug. Jos pritrūko jau pirmaisiais studijų metais Leipcige. Studijų draugo Prano Skardžiaus asmens byloje randame dviejų leipcigiečių prašymą Jo Ekscelencijai Šv[ietimo] Ministeriui, kur prašo nuo Naujųjų 1926 metų "padvigubinti ar nors tiek padidinti stipendiją", kad galėtų rimtai, jokių pašalinių kliūčių netrukdomi, dirbti vien mokslo darbą. Prašymą aiškina šiomis priežastimis: Kaune, rašo leipcigiečiai, mes daugiausia versdavomės pragyvenimui pašaliniais darbais ir todėl būdavome priversti savo studijų darbą dirbti tik paviršutiniškai, pripuldami. Leipcige turime studijuoti visus pagrindinius kalbotyros dalykus, kurių mažai tesame Kaune gavę; "Antra, – tęsia du mokslo drangai, – "per dvejus metus turime baigti pagrindines studijas ir padirbti savo doktoratų darbus, kuriems reikia labai daug ruošis". A.Salioi reikia, rašoma prašyme, "pačias žemaičių ir jų kaimynų tarmes iširti, nustatyti jų ribas bei dėsnius ir išstudijuoti bendruosius dialektologijos ir fonetikos pagrindus". Kad galėtų šį darbą atlikti, "turime dirbti baltų, slavų ir indogermanų institutuose (suprask: katedrose, skyriuose – V.D.), todėl pašalinio darbo, kad ir norėtume, nebegalime ir, svarbiausia, visai nebeturime laiko dirbti". Pagaliau aktualu ir buities, kasdieninės duonos kaina: "Pats pragyvenimas Vokietijoje yra daug brangesnis kaip Kaune, o be to, savo mokslo darbui tenka nusipirkti kai kurias knygas, dabar itin brangias Vokietijoje, ir šiaip būtina viena kita gyvenimo reikmenė". Prašymą bičiuliai baigia pastaba, kad kai dėl jų darbo "prireikus visuomet gali pasakyti savo žodį prof. J.Gerullis".

Leipcigas, 1925.XII.8

Pr.Skardžius
A.Salys

Šis prašymas nėjo Švietimo ministeriui vienas. Jį antrino, parėmė J.Jablonskio raštas Švietimo Ministeriui Kaz.Jokantui. Jablonskis rašo gavęs kelis laiškus iš dviejų Leipcigo studentų, kurie džiaugiasi gavę gerų profesorių savo dalykui, tik skundžiasi kiek, kad sunku esą išsiversti be pašalinio darbo iš gaunamų stipendijų, dėl to ir prašą, ar negalima būtų nuo Naujųjų Metų didesnes stipendijas turėti. J.Jablonskis čia ir precedentą randa. Studentas J.Bukota Paryžiuje gaunąs daug didesnę stipendiją ir gali daug laisviau atsidėti savo studijoms. Jablonskis "palengvina" darbą ministrui nurodydamas ir padidintos stipendijos sumą: juodu labai norėtų, rašo Jablonskis, toliau turėti po keturis šimtus ar penkis šimtus stipendijos. "Šituo savo laiškeliu labai prašau atkreipti į šitą dalyką savo akį ir padaryti[...], kad abu juodu bedirbdami savo darbą neturėtų reikalo per daug rūpintis savo visų dieny duona..." (Jablonskio tik pasirašytas laiškas 1925.XII.21 d.⁴)

Reikšmingą vietą A.Salio studijose užėmė fonetika. Iš pradžių ji neįėjo į Salio studijų planus. Tik II semestro darbų apyskaitoje, kur išvardyti 8 klausyti dalykai, dar skaitome: "Visą vasaros semestrą privačiai, po dvi valandį per savaitę, dirbau su prof. emer. E.Sieversu ir prof. Geruliu fonetikai" (A.Salio 1926.VIII.28 apyskaita Švietimo ministerijai). 1927–1928 m.

⁴Žr. LCVA, f. 391, ap. 9, b. 838 (P.Skardžiaus asmens byloje, nespausdintas?)

žiemos semestrą Salys darbų apyskaitoje rašo išklausęs Eksperimentinės fonetikos įvadą ("Einführung in die experimentelle Phonetik") pas prof. Junkerį ir atlikęs Fonetikos laboratorijoje fonetikos praktikumų eksperimentus (Experimentalphonetischen Praktikum"), žr. 1928 m. kovo 24 d. apyskaitą Švietimo ministerijai. 1928 m. liepos 27 d. raštu Švietimo ministerijai Nr. 10476 A. Salys praneša išklausęs vasaros semestre 4 dalykus su pratybomis, tarp kurių yra savarankiško fonetikos darbo pradmenys (Anleitung zu selbständigen phonetischen Arbeit) prie prof. Junkerio. "Be to, — toliau rašo apyskaitoje A. Salys, — 27–30 birželio dalyvavau prof. Junkerio vedamojoje mokomojoje ekskursijoje į Berlyną ir Hamburgą. Aplankyta ir susipažinta Berlyne su prof. Doegenio vedamu Prūsų valstybinės bibliotekos Fonogramų skyriumi ir jo laboratorija, o Hamburge su koloninių kalbų instituto Fonetikos laboratorija, vedama prof. Panconcelli-Calzios".

Kuo sudomino ir patraukė A. Salį Hamburgas?

Tai susiję su fonetikos mokslo plėtote Europoje. Kaip žinoma, kalbotyrinės (stebimosios) fonetikos pagrindėjais yra Leipcigo universiteto profesorius germanistas Edwardas Sieversas (1850–1932). Žymiausias jo veikalas "Grundzüge der Lautphysiologie", 1876 (Penktasis šio veikalą leidimas kiek kitokiu pavadinimu "Grundzüge der Phonetik" išėjo 1901). XIX–XX a. sandūroje Europoje garsėjo trys fonetikos studijų centrai: Paryžius, Hamburgas ir Londonas. Paryžiuje dirbo prancūzų kalbininkas katalikų kunigas Jeanas Pierre Rousselot (1846–1924), eksperimentinės fonetikos kūrėjas, nuo 1897 m. dirbęs College de France eksperimentinės fonetikos laboratorijoje. Žymiausias jo veikalas "Principes de phonétique expérimentale" (1897–1908). 1908 m. Hamburge buvo įsteigtas Kolonijų tyrimo institutas (Kolonialinstitut), kurio veikloje nemažą reikšmę turėjo netrukus pradėjęs dirbti kolonijinių (Afrikos ir Azijos) kalbų seminaras (Seminar für Kolonialsprachen). 1910 m. prie seminaro buvo įsteigta fonetikos laboratorija (das Phonetische Laboratorium am Seminar für Kolonialsprachen), o jai vadovauti pakviestas iš Marburgo universiteto Rousselot mokinytis italas Giulio Panconcellis-Calzia (1878–1966). 1914 m. Hamburge įvyko pirmasis tarptautinis eksperimentinės fonetikos kongresas ir, nors pasaulinis karas pristabdė veikimą, tuoj po karo, 1919 m., buvo įsteigtas Hamburgo universitetas ir pirmoji fonetikos katedra Vokietijoje. Fonetikos istorikai pažymi, kad trečiasis dešimtmetis buvo hamburgiškės fonetikos laboratorijos klestėjimo metai⁵. Taigi Salys Vokietijoje išėjo moderniausią eksperimentinės fonetikos Panconcellio-Calzios mokyklą ir ne veltui laikomas šios lietuvių kalbos mokslo šakos pradininku.

Įtemptas studijų laikas netruko prabėgti. Septynių su puse semestro studijos baigtos, parašyta daktaro laipsnio disertacija. 1929 m. gegužės 29 d. Salys rašo Leipcigo universiteto Filosofijos fakultete prašymą leisti laikyti daktaro laipsnio egzaminus ir ginti (tiesa, Kaune) disertaciją. Prašyme jis nurodo brandos atestatą įsigijęs Telsių gimnazijoje, nuo 1923 m. rudens keturis semestrus studijavęs Kauno universitete ir nuo 1925 m. rudens išklausęs septynis su puse semestro Leipcigo universitete. "Mano studijų darbo kritis yra baltistika, indogermanistika ir filosofija", — rašo Salys. Prie prašymo pridėtas gyvenimo aprašymas (Lebenslauf), kur, be kita ko, rašoma: "Pradžios mokslą ėjęs 1912–1915 metais Salantų mokykloje, paskui dvejus metus rengėsis privačiai, įstojęs į humanistinę (humanistische) gimnaziją Telsiuose.

⁵Žr. Grieger W. Führer durch die Schausammlung Phonetisches Institut. Hamburg, 1989, S. 14–16.)

1923–1925 m. studijavęs Kauno universitete ir nuo 1925 m. žiemos semest-ro iki 1929 m., kaip Lietuvos Švietimo ministerijos stipendininkas, Leipcigo universitete studijavęs baltistiką, indogermanistiką ir filosofiją. Toliau Sa-lys pažymi, kad studijų metais klausęs šių docentų ir profesorių — Kaune: M. Biržiškos, Būgos a. a., Jablonskio, Senno, Sezemano, Straucho, Studeraus, Tamošaičio, Tumo, Volterio, Yčo; Leipcige — Driescho, Dittricho, Gerullio, Heinzės, Hertelio, Junkerio, Kruegerio, Meyerio, Trautmanno.

Tačiau anaip tol ne viskas buvo rožėmis klotą. Paskutiniųjų mėnesių įvy-čiai atsispindi A. Salio 1929 m. liepos 17 d. prašyme Jo Ekscelencijai Ponui Švietimo ministeriui.

"Vakar įteikiau Leipzigo universiteto Filosofijos fakultetui savo baigiamą-ją disertaciją "Žemaičių tarmės. I dalis. Žemaičių tarmės krašto istorija". Darbas baigtas gulėjo mažne du mėnesiu. Negalėjau jo įteikti, nes vokie-čiai darė sunkumų neleidami prie egzaminų. Dėl to teko šauktis net mūsų Atstovybės Berlyne".

Toliau Salys rašo turėsiąs atsakomuosius egzaminus laikyti rugpjūčio mėn. pirmomis dienomis, bet jau neturįs iš savęs kuo mokėti egzaminų mokesčių (200 markių), todėl turįs garbę prašyti Jo Ekscelenciją duoti egzaminam 500 litų pašalpos. Prašymas pratęsti stipendiją vienam mėnesiui buvo patenkin-tas: "per Lietuvos banką išsiųsta Tamstai paskutinį kartą 30 dol. š. m. liepos mėn. stipendijai sumokėti" ir — perspėjimas: "toliau stipendija Tamstai nebus siuntinėjama" (Tarėjas A. Daniliauskas).

Leipcigo universiteto archyve saugomi A. Salio disertacijos gynimo doku-mentai: specialios formos skelbimas Nr. P. 91 apie filosofijos daktaro diser-tacijos gynimą, kur išvardijami priedai (minėtas gyvenimo aprašymas, paaiš-kinimas ("Erklärung") ir trys atsiliepimai ("Zeugnisse") ir, svarbiausia, di-sertacijos oponentų referatai ("Referat" — mūsų senu terminu atsiliepimas). Referatai surašyti specialios formos lape, kur apibrėžiami reikalavimai, ko-kius gebėjimus kandidatas privalo turėti imdamas ką savarankiškai tyrinėti, reikalavimai, kaip vertinti darbo turinį, taip pat vertinimo pažymiai (Noten). Štai pirmojo referato tekstas.

Ponas Salys, būdamas žemaitis, norėjo parūpinti žemaičių tarmių apra-šymą. Iš šios disertacijos istorinio filologinio įvado išauga žemaičių tarmės istorija. Būtent iš to, kad dauguma kalbotyros ir istorijos tvirtinimų apie žemaičių tarmės plotą remiasi plikais spėjimais, kurie dažnai yra klaidingi, ypač jeigu grindžiami rusų ar lenkų šaltiniais. Salys visus šiandien prieina-mus vokiečių, rusų ir lenkų šaltinius išnagrinėjo ir taip pat visus žemaičius pats apkeliavo. Jis dabar pateikia gerai istoriškai ir filologiškai (vardų iden-tifikacija) argumentuotą žemaičių tarmės ploto istoriją, be kita ko, iš viso pirmą. Tai mokliškai vertingas darbas. Jis esmingai praturtina mūsų žinias minėtoje srityje. Požiūris ir pateikimas rodo savarankišką, metodišką mąsty-mą. Dėl to siūlau nepaisant vietomis kiek nelanksčios vokiečių kalbos pirmąjį pažymį

labai gerai

1929 m. liepos 13 d.

Gerullis

Čia pat trumpesnis antrojo referento prof. R. Trautmanno siūlymas:

*Visiškai pritariu pirmojo referento atsiliepimo turiniui dėl iš tikrųjų labai vertingo darbo apie vieno svarbaus baltų gyvenamojo ploto fragmentą
1929 m. liepos 15 d.*

R. Trautmann

Disertacija buvo įvertinta "labai gerai" ("Mit Note I") ir patvirtinta 18-os tarybos narių parašais. Drauge buvo leista laikyti egzaminus žodžiu. 1929 m. liepos 23 d. baltistikos egzaminą prof. Gerulis įvertino "sehr gut"; taip pat — "ausgezeichnet" — išlaikytas indoeuropiečių kalbotyros egzaminas (prof. Junkeris), filosofijos egzaminas liepos 25 d. įvertintas "sehr gut" ir prof. Driescho apibūdintas žodžiais: "Stiprios žinios ir džiuginantis savybingas mąstymas" ("Sicheres Wissen und erfreuliches eigenes Denken"). Čia pat ir filosofijos fakulteto dekanas A. Hofmanno rezoliucija ir tradicinis studijų pabaigos spaudas: "Egzaminai žodžiu išlaikyti labai gerai (Demnach ist die mündliche Prüfungen bestanden mit Note I)". Leipcigas 1929 m. liepos 25 d."

Tame pat dokumente įrašyta, kad daktaro disertacijos gynimo laikinas pažymėjimas išduotas 1929 m. liepos 26 d., o daktaro diplomą — 1930 m. birželio 21 d. Byla baigiama paskutiniu spaudu 1930 m. liepos 26 d.

Tuo baigėsi Antano Salio studijos Vokietijoje. Grįžęs į Kauną, daktaras Salys 1930 m. pradžioje pakviestas eiti docento pareigas Teologijos-filosofijos fakultete. "Sausio 6 d. skaitė įžanginę paskaitą "Fonetika ir rašyba", o pavasario semestre skaitys fonetiką ir įvadą į baltų kalbotyrą", — rašė "Židinys", 1930, Nr. 1.

Prasidėjo Antano Salio savarankiška mokslinė veikla, intensyvus pedagoginis darbas Vytauto Didžiojo universitete.